

FINLANDS ÖDESTIMMA

OM händelserna i Finland omkring midsommar har från den finska regeringens sida icke lämnats någon uttömmande redogörelse. Vad som sagts från officiellt finskt håll har tillsvidare bestått av antydningar, vilka icke givit någon verklig inblick i vad som skett. Ej heller har man velat precisera Finlands nuvarande politiska läge — inte ens statsminister Linkomies' tal skapade den fullständiga klarheten. Desto rikligare ha ryktena och kannstöperierna florerat. Det kan under dessa förhållanden vara på sin plats att försöka analysera sig till vad som av alla rykten och uppgifter är vederhäftigt samt söka eliminera det osannolika. Enligt denna metod kan man med de uppgifter som genom olika källor äro tillgängliga skapa sig en viss bild av händelseförloppet.

Det synes som om den finska regeringen — i fråga om utrikespolitiken ligger den verkliga ledningen hos president Ryti, vars vilja regeringen i dessa frågor följer — efter de i mars strandade förhandlingarna med ryssarna icke helt övergivit fredslinjen utan i viss utsträckning fortsatt sonderingarna österut. Samtidigt höll man dock fast vid den tyska vapenbrödrapolitiken, i vilken utblivna spannmålsleveranser under våren utgjorde diskussionens centralaste fråga (det var på detta politiska altare Svenska Pressen offerades). Med de ryska sonderingarna gick det emellertid ej framåt; ryssarnas misstroende till regeringen Linkomies utgjorde av allt att döma ett svårt hinder.

När det militära läget efter det ryska genombrottet på Karelska näset visade den finska ledningen nödvändigheten att koncentrera alla krafter på fredslinjen blev regeringsombildningen proberstenen för den nya politiken.

Blickarna gingo nu till marskalken av Finland, som ansågs böra träda fram och taga ledningen i sina händer. Han torde ha erbjudits alternativt presidentposten eller en »statsledar»-post, vilken skulle genom en speciallag inrättas och vilken skulle ge honom den absoluta ledningen av Finlands politik. Han torde härvid kunnat räkna odelat på understöd av hela Finlands folk. Mannerheim avböjde emellertid, enligt uppgift icke av politiska utan av

personliga skäl. Det återstod då att bilda en ny regering under Rytis presidentskap. Det första budet gick till Mannerheims närmaste medhjälpare och vän, försvarsministern Walden, vilken visserligen redan 1940 tillhört regeringen men ansetts i denna intaga en relativt fristående ställning. Men även Walden avböjde av personliga skäl. Presidenten vände sig nu den 18 eller 19 juni till utrikesminister Ramsay. Denne var visserligen djupt engagerad i regeringen Linkomies' politik, men man ansåg sig ha orsak utgå ifrån att han icke av de ledande inom Sovjetunionen betraktades som persona ingrata. Ramsay fick snabbt ihop sin regering. Den skulle huvudsakligen bestå av de gamla ministrarna, men de i den tyska politiken mest engagerade skulle bort, nämligen Linkomies, Tanner, Reinikka, Lehtonen och Osara, och i stället skulle inträda mera moderata element, t. o. m. en av de trettiofem, friherre Ernst von Born. Inrikesministern Ehrnrooth skulle likaledes ersättas med den både smidige och kraftfulle landshövdingen i Lappland, Hillilä. Ramsay skulle själv kvarstå som utrikesminister.

Detta förslag fick icke något gott mottagande från riksdagsgruppernas sida. Varken socialdemokrater eller svenskar ansågo kursförändringen tillräckligt markerad. Ramsay befarades dessutom sakna kraft att bemästra de utomordentliga svårigheter även av inrepolitisk art som komme att yppa sig. Agrarerna kastades mellan olika ytterligheter allt efter arten av de nyheter, som inlöpte från fronten. Icke heller för dem tedde sig Ramsay såsom den starke man, som nu behövdes. Emellertid insågo alla att det måste handlas snabbt, och även en mindre utpräglad markering av en ny regeringsriktning var till nytta, varför riksdagsgrupperna trots sina betänkligheter böjde sig för presidentens val av statsminister. Från den 20 juni syntes allt klart för regeringen Ramsay, vars tillträde väntades varje timme under de två följande dagarna. Något hinder förelåg emellertid alltjämt — av vilket slag har icke kunnat fastställas. Det har gissats på att Ramsay skulle ha väntat på de ryska fredsvillkoren, om vilka man visste att sonderingar pågingo. Detta låter dock osannolikt; hela idén med regeringsskiftet låg ju däri att genom detsamma en mera gynnsam atmosfär för sådana underhandlingar skulle skapas. Men det har även sagts att man avvaktade det tyska ställningstagandet. Det finnes indicier på att så dock icke var fallet. Huru som helst, intill torsdag eftermiddag den 22 juni är det uppenbart att de ledande männen Ryti, Mannerheim och Ramsay arbetade helt efter den s. k. fredslinjen och att det blott var en fråga om dagar

eller timmar när detta skulle manifesteras genom ett regeringsbyte.

Trots att Ryti till en början valde fredslinjen torde han ha betraktat det vara ur olika synpunkter mindre välbetänkt att till statsminister utse någon, som genom sitt blotta namn markerade en ny kurs. Skulle exempelvis Paasikivi ha blivit mannen, befarade man att soldaterna vid fronten skulle uppfatta detta som fred omedelbart och därför svikta vid ryssarnas offensiv. Ramsays namn var mera obestämt och kunde antyda olika möjligheter. Detta förklarar också det egendomliga att Ramsay som tänktes bli chef för »fredsregeringen», nu kvarstår som utrikesminister efter den nya alliansen med Tyskland.

När helsingforsarna efter midsommarhelgen kommo tillbaka till staden var läget emellertid totalt förändrat. Regeringen arbetade febrilt på Finlands närmare anslutning till Tyskland.

Man känner till tvenne omständigheter, som kunnat påverka denna plötsliga frontförändring. Dels hade sonderingar inletts, som givit till resultat att ryssarna innan de gävo sig in på fredsförhandlingar önskade en deklaration från Finland, innebärande erbjudande att kapitulera på villkor, varom skulle förhandlas i Moskva. Dels inträffade utrikesminister von Ribbentrop i Helsingfors den 22 juni kl. 8 på kvällen samt kvarblev i staden över hela midsommarhelgen ända till tisdagen den 27 juni. Slutligen kan man tänka sig att det militära läget under midsommarhelgen försämrats på ett allvarligt sätt.

Det bör anmärkas, att sonderingarna i Moskva — vilka ännu en gång skedde genom den svenska regeringens förmedling — torde ha gjorts torsdagen den 22 och att ryssarnas ovan antydda svar kom påföljande dag, midsommaraftonen. Den tyske utrikesministern befann sig alltså när svaret anlände i den finska huvudstaden. Detta torde förklara, varför någon delegat aldrig kom att skickas för att inhämta kapitulationsvillkoren.

Det finnes många omständigheter som tyda på att den ryska hållningen icke blev den omständighet som primärt föranledde en revidering av regeringspolitiken, fastän dess betydelse för händelseförloppet säkerligen ej bör underskattas. Vad herr von Ribbentrop hade med sig vet man ej. Att han kunde utlova militär hjälp liksom värdefulla leveranser av livsmedel och råvaror, därom råder intet tvivel. Men lika sannolikt är väl att hans besök aktualiserat vissa mindre angenäma följder av en uppgörelse med ryssarna. Som en förklaring till den finska regeringens överraskande

mjukhet har sålunda angivits att de tyska trupperna redan skulle ha varit på väg, när Ribbentrop kom till Finland, och att de oberoende av den finska regeringens hållning skulle ha landstigit. Inför ett sådant perspektiv, som skulle ha betytt villervalla i landet, upplösning av försvaret och en snabb rysk frammarsch och ockupation av hela landet, skulle den finska regeringen givit efter. Rykten ha också förmält att vädjan om tysk hjälp i så bestämd form påyrkats från den finska militärledningens sida att regeringen icke kunnat motsätta sig dessa krav. Allt detta utgör dock endast spekulation. Vad som verkligen betingat omkastningen i Finlands politik, kunna sannolikt endast några få personer lämna besked om, knappast ens hela Finlands regering.

Som resultat av midsommarhelgens förhandlingar förelågo vissa tyska löften, men mot dem en fordran på en sådan förbindelse som skulle utesluta separat finsk fredsuppgörelse med Sovjet. Redan under midsommarhelgen meddelades detta ordförandena för riksdagsgrupperna, vilka i huvudsak varnade regeringen för att beträda en sådan väg. Måndagen den 26 juni var saken före i riksdagsgrupperna, varvid socialdemokraterna, svenskarna och framstegspartiet jämte en liten minoritet bland agrarerna ställde sig emot alliansen med Tyskland. När regeringen fick klart för sig att en betydande majoritet inom riksdagen komme att rösta emot dess politik, inhyllades ett redan utsatt hemligt plenum, och avtalet fick form av ett handbrev från president Ryti till rikskansler Hitler.

Formell rättighet härtill kan det möjligen tänkas att Ryti hade; Finlands regeringsform ger presidenten vidsträckta befogenheter på det utrikespolitiska området. Men att man handlade mot en av det parlamentariska statsskickets grundregler, därom råder intet tvivel. Helt fria från beskyllningar för statskupp gingo presidenten och hans närmaste män icke, ehuru beskyllningarna måste ha försvagats, sedan en majoritet i riksdagen till sist förklarar sig icke vilja undandraga regeringen sitt stöd. Kvar står att avtalet med Tyskland reellt, om ej folkrättsligt, är knutet till den nuvarande presidentens person utan någon borgen av den finska riksdagen.

I riksdagen och i invigda kretsar framkallade såväl frågans sakliga avgörande som dess formella skötsel en storm. Men man stod inför ett fullbordat faktum; samtidigt som brevet till Hitler avgick landstego redan trupper i södra Finland. Först var det oppositionens avsikt att genom en interpellation giva regeringen respass, men planen fick av tekniska skäl förfalla. Sedan över-

vägde de tre oppositionspartierna att bortkalla sina representanter från regeringen. För socialdemokraterna blev avgörandet svårt. Utrikespolitiskt syntes det klart att en reaktion mot den tyska alliansen var nödvändig. Men det gällde å andra sidan att icke framkalla en inre splittring, och främst av allt måste arméns stridsmoral upprätthållas. Dessutom voro socialdemokraterna rädda att av andra partier betraktas som fosterlandsförrädare, om de i ett avgörande ögonblick undandrog sig regeringsansvaret. Tanner torde i saken ha varit odeciderad, även om det påståtts att han till slut ansett betänkligheterna mot att socialdemokraterna lämnade regeringen överväga; överhuvud har man det intrycket att han för en gångs skull varit skjuten åt sidan vid de förhandlingar som föregingo Ribbentropavtalet. Partiets beslut, fattat av en liten majoritet, blev att ministrarna tills vidare skulle kvarstanna, men i saken skulle publiceras en kommuniké, vars ordalydelse ej lämnade rum för något som helst tvivel angående socialdemokraternas enhälliga inställning mot alliansen med Tyskland.

Under förhandenvarande omständigheter nöjde sig den svenska riksdagsgruppen med att till Ramsay och Ehrnrooth meddela att dessa icke mera åtnjöto gruppens förtroende. Om det lilla framstegspartiet vidtagit någon åtgärd har man sig icke bekant. Bland den stora allmänheten i Finland syns man överhuvud veta mycket litet om vad som skett.

Den mindre tyska trupp, vilken samtidigt som avtalet under-tecknades steg i land i Helsingfors och demonstrativt genomtågade centrala stadsdelar, väckte ingen som helst entusiasm, mest förundran och endels förtrytelse. Att det rör sig i arbetarkretsar är säkert. Statsministerns försäkran att ingen annan utväg funnits har i andra kretsar, speciellt inom den finska högern, verkat lugnande. Man tror väl icke så mycket på att den tyska hjälpen skulle få någon verklig betydelse, men om ingen annan utväg stod att finna, så var väl — resonerar man — annat ej att göra. Att en djup pessimism lagt sig över hela Finland är för varje iakttagare uppenbart.

Tills vidare har något spår av tysk inblandning i inre finska angelägenheter icke förmärkts, möjligen bortsett från episoden med flygtransporten av svenska tidningar. Däremot kan man hos de finska myndigheterna konstatera en viss återgång till systemet Rangell.

* * *

Så långt händelsernas gång vid det skickesediga avgörandet i midsomras, i den mån det varit möjligt att rekonstruera dem.

Det snabba ryska genombrottet på Näset, Viborgs fall och den brådstörtade finska utrymningen av Fjärrkarelen ha för Sverige känts som tilldragelser ännu viktigare än västmakternas visserligen långsamma men hittills oemotståndliga invasion i Frankrike. Även för Finlands folk torde slagkraften i den ryska offensiven ha kommit likt ett åskslag. I Finland hade man nog aldrig föreställt sig landets försvar i öster som i längden bombsäkert. Men man hade trott, att innehavet av Fjärrkarelen var ett strategiskt tillskott av största värde; man ansåg sig också kunna i god tid genom spaning varsna, när de uttunnade ryska linjerna fyllts och ett anfall vore att vänta; och man räknade med att kunna bjuda ryssarna liksom tidigare ett hårt och segt och tidsödande motstånd. Förhandsberäkningarna slogo dock slint fullständigt. Huvuddelen av den finska armén stod öster om Ladoga, men ryssarnas anfall sattes, tydligen ganska överraskande, in mot Näset. Där voro divisionerna få, och försvarslinjerna bakom den framskjutna fronten torde aldrig ha fått den styrka eller i vart fall det antal som förmodats. Genom snabbheten i den ryska stöten mot Viborg hotades huvuddelen av armén i flanken och måste hastigt börja reträtten från det ryska Karelen. Fjärrkarelen erövrings 1941—42 blev alltså — åtminstone så som ryssarna denna gång lade upp sin strategi — en militär belastning för Finland. Att den, till följd av krigshändelsernas utveckling efter Stalingrad, länge varit en politisk belastning är alltför känt. Anmärkningsvärt är likväl det framgångsrika motstånd, som finnarna bjudit Röda armén ovanför Viborg och på Nässets östra del, sedan den första ryska stormvågen ebbat ut. För det finska högkvarteret och även för marskalken torde felberäkningen ha medfört en kännbar prestige-förlust, den första sedan 1939.

Den stora frågan för Finlands del och även för hela Nordens är dock, om presidenten Rytis beslut att fastkedja Finlands öde med Tysklands mänskligt att döma kan öppna några ljusare utsikter för vårt olyckliga broderfolks framtid. Även de svenskar, som hittills alltid velat förstå och försvara Finlands politik från 1941 — och dit har Svensk Tidskrift alltid hört — måste nu bekänna, att de i den finska regeringens förtvivlade steg inte kunna se någon ökad säkerhet för Finlands frihet och självständighet. Den hjälp, Tyskland nu är i stånd att sända, må kunna bidra till att för stunden hejda ryssarnas anlopp. Men de tyska arméerna ha

under två år endast gått från nederlag till nederlag. Och i det ögonblick, som von Ribbentrop slöt tvångsavtalet med Ryti, vacklade hela den tyska ostfronten, samtidigt som tyskarna i Normandie och i Italien hotades av dödliga sår från västmakterna. Den tyska hjälpen kan under sådana förhållanden lätt bli en kur, »som hjälper för i dag men gör i morgon sjufalt värre». Och Tysklands stöd kan obotligt kompromettera Finland ej blott hos det redan misstänksamma Ryssland utan även hos västmakterna, vars realpolitik blir än svårare att förena med Atlantchartans höga principer om de mindre nationernas rätt.

Den svenska statsledningen torde ha tillrätt Finland att göra upp med Sovjet, trots de hårda villkor som kunde förutses. Givetvis gavs detta råd av månhet om Finlands framtid. Möjligheterna för Finland att komma till samförstånd med Ryssland, även om det i det förhandenvarande läget måste kosta Karelens förlust, bedömdes vara större genom en uppgörelse än genom en fortsatt ödesdiger strid. Om Tyskland skulle brista samman och Finland sedan stå vanmäktigt mot Sovjet, utan att påräkna västmakternas stöd eller utan att dessa kunna hindra Ryssland från att förfara efter gottfinnande, kan — med tanke på de tidigare händelserna i Baltikum och Polen och Sovjets skoningslösa folkförflyttningar därifrån — inte blott den finska statens självständighet utan även det finska folkets framtid som nation komma i den största fara. Därför måste vi svenskar frukta, att den finska regeringens förtätade ödesgemenskap med Tyskland kan ända i en katastrof värre än en tillfällig tysk ockupation.

Detta sägs utan anklagelser mot Finlands politiska och militära ledning. Vi ha ingen rätt att döma dem, som intet annat göra än till det yttersta och med de största blodsoffer försvara sitt fosterlands mark och sin frihet mot den makt, som varit angriparen och därför också förblir angriparen. Om Ryssland vill rikta ett dråpslag mot Finland, sker det utan all annan rätt än våldets. Finland har aldrig utgjort något hot mot Sovjetunionen; det är groteskt av ryssarna att inför världen vilja göra den lilla grannstat till ett hot, som ännu sommaren 1939 inte hade någon försvarslinje på Näset utan i största hast måste improvisera en på hösten samma år, sedan ryssarna framställt sina ultimativa krav. Finland har dragits in i kriget mot sin vilja, och det har — alla mer eller mindre olyckliga självförhåvelser till trots — aldrig gjort annat än värjt sin nationella frihet. Även västmakterna ha sin del i ansvaret för Finlands lidanden genom att inte

kraftigare än som skett påverka Sovjetregeringen till rimligare fredsvillkor för Finland. Och vad Tyskland och von Ribbentrop beträffar är deras skuldbörda ännu större, ty just Molotov—Ribbentrop-pakten 1939 gav den ryska imperialismen tillfälle till angreppen mot Östersjöns mindre stater.

Intet kan heller vara orimligare än att i Finlands försvarsstrid mot Ryssland se ett led i kampen mellan demokrati och diktatur, därvid Finland skulle ha slutit upp på diktaturens sida. Finlands folk är säkerligen ett av Europas av demokrati mest genomsytrade. Däruti har förvisso ingen rubbning skett, trots Rytis maktfullkomliga uppträdande mot riksdagen. Efter vanliga begrepp är däremot Ryssland ingen demokrati, så länge endast ett parti — det kommunistiska — är tillåtet och härskar. Att det ryska folket i »fosterlandskriget» stött regeringen och offrat sig på det mest otroliga och i och för sig beundransvärda vis ändrar inte detta faktum.

Midsommarbeslutet i Helsingfors har fjärmat Finland ett stycke från Sverige och det övriga Norden. Ändock måste Sverige intensivare än någonsin leva med i Finlands öde. Fastän Rytis tärningskast för oss ter sig som den största äventyrlighet kunna vi aldrig uppge hoppet om en väg för Finland på nytt till ljuset. Till sist måste dock världssamvetet slå alarm. Finland har inte mindre rätt att leva fritt än alla de ockuperade stater, som också en gång överfallits utan egen förskyllan men nu vänta befrielsens timma snart slå.

15.7. 44.